

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de betekenis van schokkende gebeurtenissen. Beschreven wordt hoe mensen normaal hun leven inrichten en hoe schokkende gebeurtenissen dit proces kunnen verstoren. Aangegeven wordt hoe slachtoffers deze verstoring ongedaan proberen te maken en hoe ze daarbij geholpen kunnen worden.

2.1 Wat is een slachtoffer?

De Buro's Slachtofferhulp krijgen soms te horen dat men de term slachtoffer geen juiste benaming vindt. Sommigen spreken liever over benadeelde of gedupeerde. In de juridische wereld spreekt men vaak over gelaedeerde of beledigde partij. Deze termen worden vooral geassocieerd met het optreden van materiële schade. De benaming slachtoffer heeft een meer emotionele lading. Omdat een misdrijf en verkeersongeval de meeste mensen uit hun evenwicht brengt, terwijl ook vaak materiële schade wordt geleden, is de term slachtoffer naar onze mening de meest aangewezen.

In dit handboek hebben we gekozen voor een ruime definitie van het begrip slachtoffer.

Onder slachtoffers verstaan we: personen en hun directe relaties aan wie materiële en/of immateriële schade is toegebracht.

Deze definitie houdt in dat ook familieleden en vrienden van de direct getroffene slachtoffer kunnen zijn. Ook personen die getuige zijn geweest van bijvoorbeeld een misdrijf of verkeersongeval kunnen slachtoffer zijn. Ook hen kan immateriële schade zijn toegevoegd. Een voorbeeld hiervan is een getuige van een dodelijk verkeersongeval, die ten gevolge van het gebeuren emotioneel uit evenwicht is geraakt.

Voor slachtoffers die bij een Buro Slachtofferhulp aankloppen kunnen we hier nog aan toevoegen dat de materiële en/of immateriële schade normaal gesproken veroorzaakt is door een misdrijf of verkeersongeval.

2.2 De mens als regisseur van zijn eigen levensverhaal

Mensen ontwikkelen zich al doende. Al doende schrijven zij hun levensverhaal, hun levensprogramma, op basis van de ervaringen die ze opdoen. Dit verhaal dient dan weer als basis voor de volgende stap in het leven. Je zou kunnen zeggen dat mensen hun eigen levensverhaal schrijven. Niet achteraf, maar al doende. Elke paragraaf, elk hoofdstuk drukt zodoende zijn stempel op wat komen gaat.

Een mens ontwikkelt zich van een hulpeloze baby tot een zelfstandig, volwassen individu, van een volledig afhankelijk tot een onafhankelijk wezen met een eigen persoonlijkheid, identiteit. Deze ontwikkeling van de persoonlijkheid zouden we het eerste hoofdstuk van de autobiografie kunnen noemen. De hoofdpersoon krijgt langzamerhand gestalte, de rollen van de andere spelers worden duidelijker en krijgen hun plaats in het verhaal. De grote lijn van het verhaal wordt uitgezet en de omgeving waarin het speelt beschreven. Tegelijkertijd ontwikkelt de hoofdrolspeler zich tot regisseur van zijn eigen verhaal. Het reeds geschreven verhaal bepaalt denken, doen en voelen. Nieuwe ervaringen en gebeurtenissen worden in het verhaal ingepast.

2.2.1 Regisseren moet je leren

Om regisseur van je eigen levensverhaal te kunnen zijn, moet je wel weten waar je met je verhaal naar toe wilt. Het moet een logisch samenhangend geheel zijn en niet een verzameling van losse fragmenten die niets met elkaar te maken hebben. Het verhaal moet een bepaald doel hebben, ergens op gericht zijn. Anders valt er niets te regisseren. Bovendien moet een regisseur het materiaal waarmee hij moet werken goed kennen en beheersen.

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

Het doel van ons leven(sverhaal) kunnen we globaal omschrijven als het bevredigen van onze behoeften. De Amerikaanse psycholoog A.H. Maslow kwam tot de ontdekking dat onze behoeften geen plotseling opkomende grillen en wensen zijn. Hij heeft een systematiek beschreven waarin die behoeften onderling samenhangen.

Hij groepeerde de menselijke behoeften in een vijftal categoriën die op elkaar volgen. Dat wil zeggen dat behoeften uit de tweede categorie pas aan bod kunnen komen als die uit de eerste categorie grotendeels vervuld zijn. Vervolgens komt de derde na de tweede, enzovoort.

Maslow onderscheidt de volgende categoriën:

1. Behoeften samenhangend met het lichamelijk functioneren.
 - eten, drinken, beschutting tegen weersinvloeden -
2. Behoeftte aan veiligheid.
 - zekerheid, voorspelbaarheid, controleerbaarheid -
3. De behoefte om ergens bij te horen, welkom te zijn.
 - affectie, identificatie -
4. Behoeftte aan waardering.
 - prestige, succes, zelfrespect -
5. Behoeftte aan ontplooiing.
 - groei, ontwikkeling -

Ons denken en doen zijn gericht op het vervullen van onze behoeften. Gevoelens geven ons informatie over onze behoeften van het moment en over de mate waarin ze al dan niet vervuld zijn.

Als je als regisseur tevens hoofdrolspeler bent, moet je jezelf behoorlijk kennen. Je moet een goed beeld hebben van jezelf en weten wat je wel en niet waard bent. Als regisseur moet je ook autonoom zijn. Dat wil zeggen dat je redelijk onafhankelijk bent en je eigen weg kunt bepalen. Je moet je eigen verhaal kunnen schrijven en zelf kunnen bepalen op welke manier dat wordt vorm gegeven. Tevens moet je je medespelers kennen, weten welke rol ze kunnen spelen in je verhaal en er bovendien op kunnen vertrouwen dat ze zich aan de rol houden die in het verhaal past.

Tot slot moet het verhaal passen bij de andere verhalen die door de mensen om je heen geschreven worden. Je levensverhaal is als het ware een deel uit een grote serie. Mensen spelen een rol in elkaars verhalen. Daar mogen dus geen al te grote tegenstrijdigheden russen zijn. Treden die wel op, dan is er sprake van een conflict dat opgelost moet worden om de verhalen weer op elkaar af te stemmen.

Een beschrijving van ons leven op deze manier heeft als voordeel dat het makkelijker te begrijpen is waarom we sommige dingen wel doen en andere dingen niet.

Het maakt ook duidelijk op welke manier schokkende gebeurtenissen op ons inwerken en hoe we daar het beste mee om kunnen gaan. Het helpt ons om een antwoord te geven op de vraag wat we moeten doen in een bepaalde situatie en hoe we dat het beste kunnen doen.

Het maakt ook duidelijk waarom die eerste fase van ons leven, de ontwikkeling van de persoonlijkheid zo belangrijk is. In die periode leer je immers je mogelijkheden als hoofdrolspeler en als regisseur kennen, de rollen die anderen in je verhaal (kunnen) spelen en je maakt kennis met de verhalen om je heen waar je bij aan moet sluiten.

Dat eerste hoofdstuk begin je met een rol in het verhaal van je ouders en je eindigt als zelfstandig regisseur en hoofdrolspeler in je eigen verhaal. Als alles goed gaat tenminste.

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

2.2.2 Schokkende gebeurtenissen

We spreken van een schokkende gebeurtenis als iemand iets meemaakt dat niet past binnen zijn levensverhaal. Slachtoffer worden van een misdrijf of ongeval kan zo'n gebeurtenis zijn. Een slachtoffer heeft dan het gevoel dat zijn verhaal plotseling doorkruist of overstemd wordt door een ander verhaal waarover hij geen zeggenschap heeft. Te vergelijken met een radioprogramma waar plotseling een andere zender doorheen komt, soms zo sterk dat het programma waarnaar je luisterde volledig overstemd wordt. Er worden plotseling andere personages in je verhaal ingevoerd waarvan je de rollen (nog) niet kent. Of bekende personen gaan plotseling een andere onbekende rol spelen. Als je eigen verhaal helemaal wegvalt, verlies je ook nog de regie, je krijgt een onbekende rol in het verhaal van een ander. Het slachtoffer staat dan voor de opgave om beide verhalen te integreren, op elkaar af te stemmen, het gebeurde te verwerken.

Als hij daarin slaagt kan hij verder gaan met de regie van zijn levensverhaal. Lukt dat niet dan leeft hij verder in twee verhalen, waarin hij verschillende, vaak tegenstrijdige rollen vervult. Een schokkende gebeurtenis ondergraaft het gevoel van veiligheid, dat je tot dat moment had. Je autonomie als regisseur is aangetast, de vertrouwde rollen van jezelf en van anderen zijn gewijzigd.

Volgens de theorie van Maslow zal vanaf dat moment alle aandacht en energie gericht zijn op herstel van het gevoel van veiligheid. Hogere behoeften als ergens bij willen horen en een bijdrage willen leveren komen niet of veel minder aan bod totdat het gevoel van veiligheid hersteld is.

2.2.3 Invloed van schokkende gebeurtenissen

De invloed van een schokkende gebeurtenis is groter naarmate de gebeurtenis een grotere breuk in het levensverhaal veroorzaakt.

Of anders gezegd, naarmate de gebeurtenis tot gevolg heeft dat de toekomst minder of slechter aansluit bij het verleden, zal de invloed ervan zich sterker doen gelden.

Bij deze invloed en de verwerking ervan staan een aantal aspecten centraal:

Identiteit/persoonlijkheid, het-beeld dat je van jezelf hebt als hoofdrolspeler en de zekerheid dat anderen dat ook zo zien en accepteren.

Autonomie, het beeld dat je van jezelf hebt als regisseur van je eigen verhaal, de vrijheid die je hebt om het vorm te geven.

Vertrouwen in anderen, de zekerheid die je hebt over de rol die anderen in jouw verhaal spelen.

Vertrouwen in een rechtvaardige samenleving, de zekerheid dat jouw verhaal binnen het grote geheel van het wereldtoneel z'n vaste plek heeft die door iedereen gerespecteerd wordt.

2.2.3.1. Identiteit/persoonlijkheid

Identiteit of persoonlijkheid is, het woord zegt het al, datgene dat iemand tot persoon maakt. Dat wil zeggen een verzameling van eigenschappen en kenmerken waardoor iemand zich onderscheidt van anderen. Datgene wat iemand tot een bepaalde persoon maakt, die te onderscheiden is van anderen maar waaraan je tegelijkertijd kunt zien dat hij deel uitmaakt van een groep, duiden we aan met de term identiteit.

Elk mens krijgt bij zijn geboorte erfelijk materiaal mee van zijn vader en van zijn moeder. Alleen

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

daardoor al onderscheidt hij zich van zijn ouders. Hij lijkt op geen van hen beiden volledig heeft van allebei iets. In het erfelijk materiaal worden ontelbare kenmerken van beide ouders gemixed. Alleen al op grond daarvan is elk mens een unieke verzameling van kenmerken. De persoonlijkheid of identiteit is echter meer dan een optelsom van erfelijke kenmerken. De persoonlijkheid krijgt inhoud door de wijze waarop iemand zijn erfelijke kenmerken vorm geeft, hoe hij ze in zijn denken, doen en voeren tot uitdrukking brengt. De behoefte om ergens bij te horen en de behoefte aan waardering zijn op de vorming van de identiteit van invloed. De eerste behoefte leidt er toe dat het kind in zijn ontwikkeling probeert zoveel mogelijk aan te sluiten bij de groep waarvan hij deel uitmaakt. Het probeert zijn verwantschap zoveel mogelijk in praktijk te brengen. Als in die behoefte grotendeels is voorzien, komt de behoefte aan waardering, ergens voor nodig te zijn aan bod. Het kind gaat dan zoeken naar mogelijkheden om iets toe te voegen, een eigen inbreng te kunnen leveren. Je zou dus kunnen zeggen dat de ontwikkeling dat de identiteit begint met de vorming van een wij-gevoel. Als dat gevormd is, wordt er een ik-gevoel aan toegevoegd.

Het volgende gedicht geeft ook een indruk van wat we onder identiteit kunnen verstaan, zij het op een heel andere manier.

*Ik
ben gekomen
als een onbeschreven blad;
kwaliteit, formaat en plaats
heb ik meegekregen.*

*Ik ben gekomen
in een wereld
waar letters en woorden
rondwarrelen.*

*Ze hangen en wervelen in de lucht
Na elke bui blijft neerslag achter.
Groei en ontwikkeling is
ordening aanbrengen in de neerslag.*

*Mijn ordening
met als resultaat
een stuk proza
of misschien wel een gedicht
waar ik
zo lang ik leef
aan blijf schaven.*

*De dood
is de laatste
punt.*

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

Het zal duidelijk zijn dat er in de ontwikkeling van de identiteit veel fout kan gaan als aan de behoefte aan veiligheid niet wordt voldaan. Een kind dat in een onveilige omgeving opgroeit, ontwikkelt geen of een gebrekkig wij-gevoel en komt al helemaal niet meer toe aan een ik-gevoel. De identiteit die het ontwikkelt is het beste te karakteriseren als niet-wij.

2.2.3.2 *Autonomie*

Een baby vertoont reeds in de beginfase van zijn leven iets van autonomie, namelijk in de wijze waarop hij zich woedend probeert los te rukken uit een vaste greep. De werkelijke ontwikkeling van de autonomie start echter met name in het tweede levensjaar. Voor de groei van de autonomie is een goed ontwikkeld vertrouwen noodzakelijk. Het kind moet er zeker van zijn dat het vertrouwen in de ander en in zichzelf niet geschokt wordt door de groei van de autonomie. De ontwikkeling van de autonomie start met de coördinatie van het spierstelsel, waardoor het mogelijk wordt allerlei zaken zelf te verrichten.

Autonomie betekent voor mensen het gevoel te hebben zelf over hun doen en laten te kunnen beschikken. Je bepaalt zelf wat je doet of laat. Dit idee zelf te kunnen bepalen wat er in jouw leven gebeurt, is een wezenlijk onderdeel van je persoonlijkheid.

Een misdrijf of verkeersongeval confronteert mensen met een gebeurtenis waarop ze nauwelijks of geen invloed kunnen uitoefenen. Dit betekent dat veel mensen te maken krijgen met een gevoel van machteloosheid en kwetsbaarheid.

Iemand of iets (bijvoorbeeld een auto) komt plotseling jouw leven binnenwandelen of -rijden en kan het een andere wending geven. Voorafgaand aan het misdrijf of verkeersongeval hebben veel mensen een gevoel van onkwetsbaarheid. Het gevoel dat het jou niet zal overkomen. Deze illusie is noodzakelijk om zonder angst bepaalde dingen te kunnen verrichten. Een illustratie van deze illusie is dat uit een Amerikaans onderzoek blijkt dat 90% van de automobilisten zegt beter te rijden dan de gemiddelde automobilist. (Hofman, 1990).

2.2.3.3 *Vertrouwen in de ander*

Het fundamentele vertrouwen is de kern van de persoonlijkheid. Reeds bij een baby is een naïeve vorm van vertrouwen aanwezig. Een baby hoeft niet zelf in zijn eerste levensbehoeften te voorzien en kan rekenen op een vertrouwde omgeving waarin voor zijn individuele levensbehoeften gezorgd wordt. De moeder geeft het kind een gevoel van vertrouwen door zorgzaam in zijn individuele behoeften te voorzien. Het vertrouwen in anderen ontstaat dus al in het eerste levensjaar. Je vertrouwt anderen en hebt een gevoel van eigen betrouwbaarheid. Dit vertrouwen wordt in de loop van je leven verder uitgebouwd.

Vertrouwen in de ander is dus ook vertrouwen in jezelf. Andersom kun je stellen dat als Je de ander niet vertrouwt, ook je zelfvertrouwen aangetast wordt. Zonder dit vertrouwen in anderen is het erg moeilijk leven. Je dient voortdurend op je hoede te zijn, want elk moment van de dag kan iemand je in elkaar slaan of spullen wegnemen. Je kunt je niet concentreren, want dan let je onvoldoende op hetgeen er om je heen gebeurt.

Een misdrijf laat zien dat niet iedereen te vertrouwen is. Er zijn mensen, ook in jouw omgeving, die zich niet houden aan de regels. Elk moment kan zo iemand opnieuw toeslaan.

Om verder te kunnen leven is het nodig om het vertrouwen in anderen weer op te bouwen.

2.2.3.4 *Rechtvaardige wereld*

In de alledaagse leefwereld zijn veel zaken routinematig en onproblematisch. Elke actie die regelmatig herhaald wordt, krijgt een patroonmatig karakter en kan gereproduceerd worden

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

met een minimum aan inspanning. De aktie wordt vanzelfsprekend. Door deze gewoontevorming neemt het aantal keuzes af, zodat niet konstant allerlei overwegingen gemaakt behoeven te worden. Deze gewoontevorming wordt in schema's vastgelegd.

Deze schema's zijn nodig om de interactie op een bepaald niveau van veronderstellingen omtrent de ander te laten starten. Men voorspelt elkaars gedrag ermee.

Zo heeft men een bepaald schema in het hoofd van een politieman of een bakker.

Als deze schema's beschikbaar zijn voor alle leden van een groep spreken we van instituties.

Een van die instituties is het geloof in een rechtvaardige wereld.

Instituties worden geobjektiveerd, ze bestaan buiten de individuen om en bezitten een eigen realiteit. Voor de kinderen wordt het in de eerste fase van hun socialisatie "de wereld". De institutie wordt ervaren als objectieve realiteit. Het was er voor mijn geboorte en zal er na mijn dood nog zijn. Door het socialisatieproces worden de instituties een deel van jezelf. Ze worden geïnternaliseerd. De institutie "geloof in een rechtvaardige wereld" wordt door kinderen al snel eigen gemaakt. Kreten als "eerlijk duurt het langst" en "loon naar werken" zijn al vlug onderdeel van jezelf. Dit geloof in een rechtvaardige wereld komt in het geloof zeer sterk tot uiting. Op de dag des oordeels zal iedereen gewogen worden en krijgen wat hem toekomt. Een wereld zonder dit geloof in een rechtvaardige wereld zou praktisch onleefbaar zijn. Veel situaties die we nu routinematig afhandelen, zouden dan elke keer opnieuw bekeken dienen te worden. Met het geloof in een rechtvaardige samenleving kun je op lange termijn investeren met het vertrouwen loon naar werken te krijgen.

Een misdrijf geeft een sterke aanwijzing voor het feit dat de samenleving niet rechtvaardig is.

De institutie "rechtvaardige wereld", waardoor routinematig handelen mogelijk is, staat ter discussie. Elke situatie die hierop betrekking heeft, verliest met het uitvallen van deze institutie haar routinematig karakter en dient opnieuw bekeken te worden. De routinematige zekerheid wordt als het ware onder je weggeslagen.

De bedreiging van de institutie "geloof in een rechtvaardige wereld" kan op een tweetal manieren overeind worden gehouden.

1. Je stelt dat de samenleving er met behulp van politie en justitie alles aan doet om rechtvaardig te zijn. Je accepteert echter dat deze rechtvaardigheid soms geschonden wordt en daar waar dit gebeurt neemt de samenleving de verantwoordelijkheid op zich om de slachtoffers te helpen.

2. Je houdt vast aan het idee dat je in een rechtvaardige wereld woont. Er is geen plaats voor slachtoffers, want zij zijn het bewijs van de onvolmaaktheid van de samenleving. Je gaat ervan uit dat het slachtoffer iets gedaan heeft waardoor hij zijn lot verdient. Zo is de wereld dus toch rechtvaardig.

Beyk (1988) maakt in dit kader melding van een onderzoek waar in een gesimuleerde rechtspraak de rechtsprekende deelnemers een maagd die verkracht was, meer zelf verantwoordelijk achten voor het gebeurde dan wanneer zij getrouwd of gescheiden was. De wetenschap dat een onschuldige, jonge maagd verkracht kan worden, is het meest bedreigend voor het geloof in een rechtvaardige wereld. Om die reden is het nodig dat het slachtoffer niet totaal onschuldig is.

Over deze aspecten zou nog heel veel te zeggen zijn. Hoe ze ontstaan, wat er allemaal op van invloed is, hoe ze te beïnvloeden zijn, enz.

Voor een eerste opvang en ondersteuning van slachtoffers is het echter voldoende om te weten dat deze vier aspecten een belangrijke rol spelen.

2.3 Verwerking van schokkende gebeurtenissen

Een schokkende gebeurtenis is van invloed op de identiteit van mensen, op hun autonomie, hun vertrouwen in anderen en hun vertrouwen in een rechtvaardige samenleving. Wil een mens zich veilig kunnen voelen, dan moet hij duidelijkheid/zekerheid hebben over deze aspecten. Een schokkende gebeurtenis verstoort deze duidelijkheid. Mensen raken hun gevoel van veiligheid kwijt en zullen vanaf dat moment met alle middelen die hen ter beschikking staan werken aan een herstel van die veiligheid.

Aangezien gevoelens niet logisch of rationeel zijn zullen de middelen die mensen gebruiken om zich veilig te voelen vaak ook niet rationeel tot stand komen en soms onlogisch lijken.

Behalve een inbreuk op iemands levensverhaal vormt een schokkende gebeurtenis ook een meedogenloze toets van dat levensverhaal. Dit vraagt enige toelichting.

Ons uitgangspunt is dat een mens zijn levensverhaal al doende schrijft. Elk stukje dat "geschreven" wordt, bepaalt wat er op moet volgen. Een misdrijf of een ongeval gebeurt meestal in een flits. Meestal is de tijd te kort om te beseffen wat er gebeurt, laat staan om te bedenken hoe je zou kunnen en moeten reageren. Je reageert vanuit je levensverhaal. Dan blijkt onbarmhartig hoe stevig je in je schoenen staat als hoofdrolspeler en regisseur. Temeer omdat het bij een ongeval of misdrijf altijd gaat om je eigen rol en het afwijken van de hun toebedachte rol door anderen. Dan blijkt dus hoe goed je bent in je eigen rol en als regisseur. Vandaar dat een ongeval of misdrijf je altijd confronteert met je verleden, met de waarde die je tot dat moment had. Je gevoel van eigenwaarde wordt op de proef gesteld. Als deze test negatief uitvalt, dus als je jezelf als regisseur en hoofdrolspeler te hoog had ingeschat, zul je belangrijke delen van je levensverhaal moeten herzien en raak je je gevoel van veiligheid voor langere tijd kwijt.

Na een schokkende gebeurtenis staat het slachtoffer voor de opgave de gebeurtenis een plaats te geven in zijn levensverhaal op een zodanige manier dat zijn gevoel van veiligheid hersteld wordt. Hij zal er dus naar streven weer duidelijkheid te krijgen over zijn eigen rol en die van anderen, zijn autonomie en de inbedding van zijn verhaal op het wereldtoneel.

De manier waarop iemand dat doet is afhankelijk van het idee dat hij over zichzelf had als regisseur en hoofdrolspeler, de gebeurtenis zelf en de manier waarop de omgeving op het gebeurde reageert.

De verstoring van het levensverhaal roept vaak zeer heftige emoties op die zeer veel energie vragen. Het is de spanning die ontstaat omdat zich in het levensverhaal vreemde elementen binnendringen. Mensen beschikken over een natuurlijke beveiliging tegen dergelijke spanningen. Als de spanning te hoog oploopt sluiten ze er zich automatisch voor af. Net zoals iemand die een zwaar karwei moet opknappen even pauzeert als hij moe wordt om weer op krachten te komen. De verwerking van een schokkende gebeurtenis kost tijd en veel energie. Periodes van intensief ermee bezig zijn worden afgewisseld met periodes van rusten, het gebeurde even terzijde schuiven.

Het is als met de regisseur van een film die bezig is met de montage. Hij heeft alle opnamen gemaakt en hij is nu bezig om ze in de juiste volgorde achter elkaar te zetten. Terwijl hij bezig is, stuit hij op een stukje film dat hij niet kent, dat hij zelf niet geregisseerd heeft en dat hij toch in zijn film moet verwerken. Zijn eerste reactie is er een van schrik, verbijstering, ongeloof. "Hoe komt dat er tussen, wat moet ik ermee, het past niet in mijn verhaal". Hij heeft het gevoel dat hij droomt, een nachtmerrie. Als hij straks wakker wordt gaat hij gewoon door met het monteren van zijn eigen film. Als echter blijkt dat het geen droom was gaat hij aan het werk in een poging het vreemde stukje film te verwerken. Hij staat onder hoge druk. De tijd

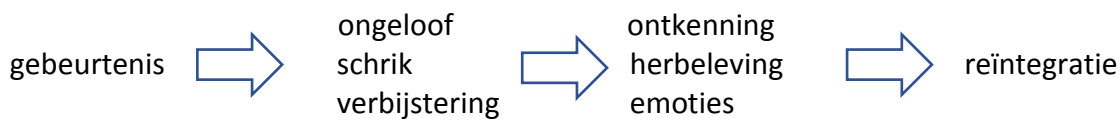
DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

gaat door en de film moet op de afgesproken tijd klaar zijn. Hij draait alle stukjes film keer op keer af om de juiste plaats te vinden voor het vreemde stukje film. Naarmate het stukje moeilijker past moet hij dit vaker doen. Soms ziet hij de beelden voor zijn ogen dansen. Dan schakelt hij de apparatuur uit om zijn ogen de tijd te geven te herstellen en weer tot rust te komen. Hij voelt de spanning stijgen, de tijd dringt. Het hele scenario zoals hij dat in zijn hoofd had valt in duigen. Hij gaat de montageruimte weer binnen en doet opnieuw een poging om het stukje in te passen. Hij gaat daarmee door tot hij de juiste plaats heeft gevonden of tot hij, volledig uitgeput, instort.

Een slachtoffer doorloopt eenzelfde proces.

2.3.1 Verwerking als een proces in de tijd

De verwerking verloopt in een drietal fasen die hieronder schematisch worden weergegeven

Fase 1: Ongeloof, schrik, verbijstering

Als eerste reactie op het misdrijf of verkeersongeval zien we bij de meeste mensen ongeloof, schrik en verbijstering. In sommige gevallen gaat de reactie gepaard met huilen of schreeuwen. De toestand waarin een slachtoffer vlak na het gebeuren verkeert is er een die met het begrip depersonalisatie aangeduid kan worden. De situatie lijkt onwerkelijk en wordt als een droom beleefd. Door deze reactie worden de intense gevoelens die met een schokkende gebeurtenis gepaard gaan afgehouden.

Tevens zijn mensen in deze fase vaak hyperactief en reageren ze uiterst koelbloedig. Het slachtoffer ervaart op het moment van de schokkende gebeurtenis een verhoogde aandacht, die los staat van enige emotionaliteit. Deze toestand van alertheid stelt het slachtoffer in staat adequaat op de gebeurtenis te reageren. Paniek komt in deze allereerste fase niet zo vaak voor.

In het beeld van de monterende regisseur zou je kunnen zeggen dat hij het vreemde stuk tegenkomt en tot de konklusie komt dat dit niet bij zijn film hoort. Hij kijkt het als was het een film van iemand anders en legt hét naast zich neer.

Fase 2: Ontkenning, herbeleving, emoties

Langzamerhand dringt het tot het slachtoffer door dat het ongeval of misdrijf echt gebeurd is. Hij realiseert zich dat hij deze gebeurtenis een plaats moet geven in zijn levensverhaal. Kenmerkend voor deze tweede fase is dat het slachtoffer zich een tijd zeer intens met het gebeurde bezighoudt om zich dan vervolgens een periode te gedragen alsof er niets gebeurd is, of het gebeurde hem niet aangaat. Deze afwisseling ontstaat omdat mensen slechts beperkte tijd onder hoge spanning kunnen functioneren. De spanning die de schokkende gebeurtenis met zich meebrengt is vaak zo groot, dat deze alleen gedoseerd toegelaten kan worden. Dit doseren gebeurt door de afwisseling tussen ontkenning en herbeleving. Na de eerste reactie van ongeloof, schrik en verbijstering treedt dikwijls een beschermingsmechanisme in werking, gericht op herstel van het gevoel van veiligheid. Het slachtoffer gedraagt zich alsof de gebeurtenis niet heeft plaatsgevonden en wil de gevolgen van die gebeurtenis niet onder ogen zien. Allerlei zaken die herinneren aan de gebeurtenis worden vermeden. Een andere manier om het gevoel van veiligheid te herstellen is, zich zelf de

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

schuld geven van het gebeurde waardoor de kans op herhaling afneemt en de nadelige gevolgen een straf zijn voor eigen nalatigheid. Deze perioden van ontkenning worden afgewisseld door herbelevingen. De herbeleving kan optreden in de vorm van nachtmerries, schrikreacties en de behoefte om steeds weer over het gebeurde te willen praten. Deze herbelevingen komen vaak onwillekeurig naar boven, men heeft het niet zelf in de hand. Deze defensiemechanismen herstellen het gevoel van veiligheid op de korte termijn. Op de lange termijn kunnen ze echter een negatieve invloed hebben. Een slachtoffer dat blijft vermijden beperkt zijn leefruimte. Een slachtoffer dat zichzelf de schuld blijft geven van het gebeurde blijft levenslang boete doen.

De rol van de omgeving in het blijven steken in defensiemechanismen komt in paragraaf 2.5 naar voren.

We zouden kunnen zeggen dat deze mechanismen leiden tot een verstoorde kijk op zichzelf en de leefsituatie.

Ten gevolge van de spanningen die deze verstoorde kijk oproept, kunnen psychosomatische en andere klachten ontstaan. In tabel 2.1 is aan de hand van de studie van Hoffman, Kleber en Brom (1990) een opsomming van mogelijke klachten gegeven.

Fase 3: integratie

In deze fase nemen de reacties van herbeleving en ontkenning en de daarbij behorende symptomen af. De schokkende ervaring krijgt een plaats in het levensverhaal van het slachtoffer. Deze fase is afgerond als het slachtoffer aan de schokkende gebeurtenis kan denken wanneer hij wil en er niet aan kan denken als hij dat niet wil.

Tabel 2.1 Klachten ten gevolge van een misdrijf of verkeersongeval

-
- angsten en onzekerheden. Bijvoorbeeld de angst voor de lokatie van de schokkende gebeurtenis, angst voor herhaling.
 - Schrikreacties
 - irritaties, boosheid bijvoorbeeld op gezinsleden of omgeving
 - verdriet, neerslachtigheid, verlies aan interesse, matheid
 - steeds met de slachtofferervaring bezig zijn, o.a. in nachtmerries
 - schuldgevoelens en vermijdingsgedrag (niet over de slachtofferervaring willen praten of denken)
 - concentratiestoornissen en moeite met het zich herinneren
 - slechte nachtrust
 - zich eenzaam of verlaten voelen
 - psychosomatische klachten zoals hoofdpijn, hyperventilatie, vermoeidheid en spanningspijnen
-

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

2.3.2 Verwerking als aanpassing van het levensverhaal

Een slachtoffer moet als het ware het scenario van zijn levensverhaal aanpassen aan de schokkende gebeurtenis, die een onverwachte wending heeft gegeven aan het oorspronkelijke verhaal. Hij moet de rollen van de spelers aanpassen en de regie weer terug proberen te krijgen. Hij kan daarbij niet zomaar zijn gang gaan. Hij heeft rekening te houden met de verhalen van de mensen om hem heen en met hun bereidheid om rollen te wijzigen.

Laten we eerst kijken wat dit herschrijven van het levensscenario voor het slachtoffer zelf kan betekenen. In paragraaf 2.5 zullen we dan nagaan wat de consequenties hiervan kunnen zijn in de verhouding met anderen. Bij het herschrijven van het scenario kan worden gestreefd naar de constructie van een aannemelijke theorie, waarin alle verklaringen van het slachtoffer zijn verwerkt over de gebeurtenis, het eigen gedrag en dat van anderen voor, tijdens en na de schokkende gebeurtenis. Het voorafgaande dient een geheel te vormen met de schokkende ervaring. Hiertoe zoekt men naar verklaringen die de integratie bevorderen.

Volgens het scenariomodel is het slachtoffer de regisseur, die net zo lang knipt, plakt en stukken weggooit tot er weer een sluitend scenario ontstaat.

Kern is dus dat nieuwe met oude informatie in overeenstemming wordt gebracht. Dit kan op verschillende manieren gebeuren:

1. Door veranderingen aan te brengen in het vroegere scenario.

Dit kan door zichzelf en anderen als het ware met terugwerkende kracht een andere rol, andere eigenschappen en kwaliteiten toe te kennen of door vroegere doelen en idealen te herzien. Zichzelf de schuld geven van het gebeurde of, onvermoede kwaliteiten bij zichzelf ontdekken zijn hier een voorbeeld van.

2. Door de beleving en de beschrijving van de gebeurtenis zodanig aan te passen dat het aansluit bij het bestaande scenario.

Voorbeeld: bij een verkeersongeval rijdt een jongeman door een rood stoplicht. Hij wordt geschept door een auto en raakt ten gevolge daarvan in coma en mogelijk zwaar gehandicapt. Zijn vader in deze situatie kan niet accepteren dat zijn zoon door eigen schuld in deze situatie verzeild is geraakt. Hij blijft bevestiging zoeken van zijn idee dat niet zijn zoon maar de auto door rood is gereden.

Of de vrouw die tijdens een verkrachting verlamd was van angst, die zichzelf en anderen ervan overtuigt dat ze bewust tot een dergelijke handelwijze had besloten om erger te voorkomen. De meest extreme vorm van aanpassing van de gebeurtenis is het totale geheugenverlies. Het slachtoffer heeft geen enkele herinnering aan het gebeurde. Voor zijn gevoel heeft het nooit plaats gevonden. Wat overblijft is een gat in zijn leven. Met informatie van anderen kan hij dit proberen te reconstrueren, maar het blijft gevoelloos.

3. Door de gebeurtenis terug te brengen tot een incident dat is toe te schrijven aan een samenloop van omstandigheden die in de toekomst vermeden kan worden. Dit kan door de gebeurtenis te koppelen aan een bepaalde situatie en deze vervolgens ontvluchten of vermijden.

Zoals de bankemployé die bij een overval betrokken was en dat toeschrijft aan de ligging van de bank in een grote stad in een buurt waar veel druggebruikers komen. Hij vraagt overplaatsing naar een filiaal in een klein dorpje. Daar zullen dit soort dingen niet gebeuren. Of het slachtoffer van een verkeersongeval die de plaats van het ongeval als zeer onoverzichtelijk

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

beleeft en die daar verder uit de buurt blijft.

4. Door het eigen scenario ondergeschikt te maken aan een groter, meeromvattend scenario. Bijvoorbeeld door politie en overheid verantwoordelijk te stellen voor de onveiligheid waar hij de dupe van is geworden.

Ook reacties als 'het is een straf van God' of 'Gods wegen zijn ondoorgrondelijk' passen hierin, evenals het zichzelf vergelijken met anderen die het nog slechter getroffen hebben (je had nog niet de slechtste rol in het stuk).

Het slachtoffer geeft als het ware een deel van de eigen autonomie op om zich weer veilig te kunnen voelen.

2.4 Gestoorde verwerking

Als de gebeurtenis twijfel oproept aan de juistheid van je opvattingen over een van deze aspecten, heeft de gebeurtenis niet alleen gevolgen voor de toekomst maar ook voor je verleden. Je ontdekt dan dat er fouten in je levensverhaal zitten. Je kunt gaan twijfelen aan de juistheid en de waarde ervan.

Het zal duidelijk zijn, dat de aard van de gebeurtenis alleen onvoldoende informatie geeft over mogelijke gevolgen. Het levensverhaal waarbinnen die gebeurtenis plaats vond, bepaalt uiteindelijk hoe de uitwerking ervan zal zijn.

Of als iemand die in zijn leven al meerdere malen van rol veranderd is, die regelmatig zijn autonomie heeft bevochten en bewezen, en die dikwijls veranderingen van rollen van medespelers in zijn verhaal heeft weten te verwerken, zeer ingrijpende gebeurtenissen als een onverwachte wending in zijn levensverhaal weten te verwerken.

Anderzijds zal iemand die aan vaste rollen gewend is van zichzelf en anderen en die zijn autonomie nooit heeft hoeven verdedigen door een betrekkelijk klein voorval al helemaal uit zijn evenwicht raken. Zo iemand ziet geen toekomst meer, maar gaat bovendien ook twijfelen aan de juistheid en de waarde van zijn verhaal tot dat moment.

Het verwerken van een schokkende gebeurtenis is een normaal proces. De meeste slachtoffers lukt het om op eigen kracht te herstellen.

Een deel van de slachtoffers kampt echter met ernstige psychische stoornissen, die zich ook lichamelijk kunnen uiten. Het ongeval of misdrijf veroorzaakt een breuk in het levensverhaal. Er ontstaat een spanningsveld tussen het verhaal voor en het verhaal na de gebeurtenis. Het is enigszins te vergelijken met een breuk in de aardkorst. Rond die breuk wordt het onrustig. Er kunnen vulkaanuitbarstingen optreden of aardbevingen. Of als we het weer vergelijken met de regisseur die het vreemde stukje film moet inpassen. Als hem dat niet lukt, komt hij in tijdnood. Als hij dan, ten einde raad, het stukje maar ergens invoegt, verdwijnt de lijn uit zijn verhaal. Bij deze slachtoffers duurt het verwerkingsproces aanzienlijk langer, het blokkeert of wordt te intens van aard. Het verschil met een normale verwerking is dat de symptomen heftiger, veelvuldiger en langduriger optreden. Voor deze stoornis wordt ook wel de term post traumatische stress-stoornis gebruikt.

Uit verschillend onderzoek beschreven in de studie van Hofman, Kleber, Brom (1990) wordt duidelijk dat ongeveer 1 op de 5 slachtoffers van een ernstige schokkende gebeurtenis kampt met een posttraumatische stress-stoornis.

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

Kenmerken van de posttraumatische stress-stoornis zijn:

1. blijvend vermijden van stimuli die in verband worden gebracht met de schokkende gebeurtenis, zoals gevoelens van onthechting, vervreemding, inperking van het gevoelsleven, het gevoel weinig toekomst te hebben;
2. blijvend verhoogde waakzaamheid: moeite met slapen, concentratieproblemen, versterkte schrikreacties;
3. steeds weerkerende herbeleving;
4. duur stoornis is tenminste 1 maand.

Diverse factoren bepalen de moeilijkheid en duur van de verwerking en de ernst van de gevolgen en of daarmee een posttraumatische stress-stoornis optreedt. Zo worden bij een verkeersongeval ernstige psychische problemen eerder ervaren door mensen:

- * die ernstig waren gewond;
- * die alcohol hadden gebruikt;
- * die verantwoordelijk worden geacht voor het ongeval;
- * die een duidelijke band hadden met de overledene;
- * die geen emotionele steun na afloop hadden gekregen;
- * die voor het ongeluk al levensproblemen hadden. (Hofman, 1990)

Hierop voortbordurend kun je stellen dat de belangrijkste determinanten voor de ernst van de gevolgen van een misdrijf of verkeersongeval:

- * de kenmerken van de schokkende gebeurtenis en de context waarin het plaatsvond;
- * de emotionele weerbaarheid van de persoon voor het delikt;
- * de steun of het ontbreken daarvan vanuit de omgeving.

2.5 Rol van de omgeving

Een mens schrijft zijn levensverhaal niet alleen. Hij doet dat samen met anderen. Terwijl hij in zijn eigen verhaal de hoofdrol speelt, speelt hij tevens een rol in talloze verhalen van anderen.

2.5.1 Rol van naaste omgeving en hulpverlenende instanties

Rol van naaste omgeving

De meeste mensen worden liever niet geconfronteerd met het gegeven dat er slachtoffers zijn. Dat is niet zo verwonderlijk. Als een slachtoffer door de gebeurtenis zijn levensverhaal moet aanpassen, berekent dat ook dat zijn rol in de verhalen van anderen zal veranderen. Logisch dat mensen zullen proberen om deze verandering zo weinig mogelijk gevolgen te laten hebben voor hun eigen levensverhaal. Zij zullen hun autonomie niet prijs willen geven. Alleen al door het bestaan van slachtoffers wordt men met de eigen kwetsbaarheid geconfronteerd. Door het denken aan slachtoffers wordt het vertrouwen in de ander, de eigen autonomie en het geloof in de rechtvaardige wereld op de proef gesteld.

De definitie van een slachtoffer, personen en hun directe relaties die materiële en/of immateriële schade is toegebracht, geeft aan dat ook anderen dan de direct betrokkene slachtoffer kunnen zijn. Zo voelen familieleden van de direct betrokkene zich ook vaak zelf slachtoffer en zijn dat dikwijls ook. Immers hun levensverhaal is het meest nauw verweven met dat van het slachtoffer. Ook zij zullen door de gebeurtenis hun scenario moeten herzien. Steinmetz (1990) stelt dat de sociale steun van familie, vrienden en kennissen niet vanzelfsprekend positief is voor het slachtoffer. Een deel van de naaste omgeving raakt zelf ernstig ontzet door de slachtofferervaring die hun familielid, vriend of kennis meegemaakt heeft. Sommige mensen grijpt het zo aan dat ze dat ze daardoor zelf met emotionele

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

problemen kampen. Voor dit verschijnsel wordt de benaming mede-slachtofferschap gebruikt. Het is maar de vraag of deze medeslachtoffers adequate steun kunnen bieden. Steinmetz stelt dan ook dat sociale steun alleen positief uitpakt als het de reparatie van de breuk in het levensverhaal van het slachtoffer ondersteunt. Een medeslachtoffer heeft zelf moeite met het aanhoren van het verhaal. Bij hem komen dezelfde afweermechanismen voor als bij het slachtoffer. Medeslachtoffers en anderen dragen dan ook vaak bij aan het versterken van de afweermechanismen van het slachtoffer. Om zichzelf veilig te kunnen voelen, wordt soms de schuld van het gebeurde bij het slachtoffer gelegd. Op deze manier kan men zich weer veilig voelen, want zij zijn niet zo stom als het slachtoffer. Om niet nog meer bedreigende verhalen te hoeven horen, zegt men bovendien tegen het slachtoffer dat het veel beter is er niet over te praten. Het slachtoffer wordt in het vermijdingsgedrag volop ondersteund.

Rol van hulpverlenende instanties

Vanuit de hulpverlenende instanties constateren wij een gebrek aan aandacht voor slachtoffers.

De politie is nog steeds met name gericht op de taakvelden opsporing en handhaving van de openbare orde. Weliswaar is er de afgelopen jaren veel ten positieve veranderd. Door de "Slachtoffercirculaire" (zie paragraaf 7.1), de samenwerking met de Bureau's Slachtofferhulp en de cursussen slachtofferzorg vanuit diverse politiescholen is een groeiend begrip voor slachtoffers aan het ontstaan.

Het blijft echter moeilijk om naar het slachtoffer met al zijn emoties en problemen te luisteren. Dit heeft een dubbele oorzaak. Slachtoffers confronteren de politie er mee dat zij gefaald hebben bij hun belangrijkste taak: zorg dragen voor de veiligheid van de burgers. Bovendien roept de confrontatie met de ellende van Slachtoffers gevoelens van machteloosheid op. En een machteloze politieman is niet geschikt voor zijn werk omdat het zijn taak is macht of gezag uit te oefenen. Om te kunnen blijven functioneren sluit de politieman zich af voor de emoties. Bij een bekende dader komt het openbaar Ministerie en soms de Rechtbank in zicht, echter jammer genoeg meestal alleen in het zicht van de verdachte.

Hoewel het Openbaar Ministerie in uitvoering van "de Slachtoffercirculaire" het slachtoffer informeert over het verloop van een eventuele strafzaak, is er maar weinig plaats voor de emoties van het slachtoffer. Dit wordt vooral tijdens de zitting vaak pijnlijk duidelijk.

Het slachtoffer dient indien hij de zitting bij wil wonen op de publieke tribune plaats te nemen, waar hij vervolgens te horen krijgt hoe de advocaat van de verdachte verzachtende omstandigheden aanvoert en soms zelfs de schuld bij hem legt, terwijl met geen woord over zijn emoties gerept wordt. De verwachtingen die een slachtoffer van een strafzaak heeft, blijken dan ook totaal niet in overeenstemming te zijn met de werkelijkheid.

Een zelfde gebrek aan aandacht voor de emoties en problemen van slachtoffers vinden we bij hulpverlenende instanties. Slachtoffers zullen niet gauw om hulp vragen omdat ze slachtoffer zijn geworden. Voor een deel komt dat omdat het soms geruime tijd kan duren voordat problemen zichtbaar en duidelijk worden. Voor een deel ook door onbekendheid met het bestaan en de mogelijkheden van hulpverleners. De belangrijkste reden is echter dat hun autonomie en hun gevoel van veiligheid is aangetast. Hulp vragen houdt in dat ze zich afhankelijk maken waardoor ze hun gevoel van autonomie en veiligheid nog meer kwijt raken. Aangezien de natuurlijke reacties op een schokkende gebeurtenis gericht zijn op herstel van autonomie veiligheid zullen ze pas hulp kunnen vragen als ze daarbij vastgelopen zijn.

Als een slachtoffer al bij een hulpverlenende instantie terecht komt, wordt hij vaak wegens het ontbreken van een duidelijke hulpvraag snel de spreekkamer uitgeloodst. De verklaring voor

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

deze geringe belangstelling ligt voor de hand. De mensen die bij politie, openbaar ministerie en hulpverlenende instanties werken zijn niet anders dan andere mensen. Ook zij worden liever niet met de emoties en problemen van slachtoffers geconfronteerd, om zodoende het vertrouwen in eigen autonomie, andere mensen en een rechtvaardige wereld overeind te houden.

Bovendien zijn hulpverleners doorgaans probleemgericht. Dat wil zeggen dat zij hun aandacht concentreren op het probleem en dat zij geen of weinig oog hebben voor de oorzaken ervan. Van de hulpvrager verwachten zij, dat deze bereid is verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen leven, dus ook voor zijn problemen en de oplossing daarvan. Slachtoffers zijn per definitie niet verantwoordelijk voor het ontstaan van hun probleem. Een slachtoffer zal daardoor vaak het gevoel hebben dat de hulpverlener hem de schuld geeft van het gebeurde. Dit belemmert het ontstaan van een vertrouwensrelatie en leidt dikwijls tot verbreking van het contact. Soms door de hulpverlener wegens het ontbreken van duidelijkheid of van motivatie om aan het probleem te werken. Soms door het slachtoffer, omdat hij zich niet begrepen of afgewezen voelt.

Veel slachtoffers voelen zich dan ook voor de tweede keer slachtoffer als ze met politie, openbaar ministerie of hulpverlenende instanties in aanraking komen. Dit verschijnsel wordt secundaire victimisatie genoemd.

Deze secundaire victimisatie vormt niet alleen een belemmering voor het verwerkingsproces, het leidt tot een verzwaring ervan. Het leidt bovendien tot een extra aantasting van het vertrouwen in anderen en in een rechtvaardige samenleving.

Omdat het gewoon onmogelijk is een duidelijk beeld te hebben van de rol van alle medemensen delen mensen de wereld in twee groepen in: medestanders en tegenstanders. Van medestanders mag je verwachten dat ze jouw kant zullen kiezen, dat ze je geloven en steunen. Bij secundaire victimisatie blijken die medestanders zich plotseling als tegenstanders te gedragen. Op wie kun je dan nog wel vertrouwen?

Een voorbeeld van secundaire victimisatie uit de praktijk van Buro slachtofferhulp Midden-Limburg. (om het verhaal niet te gecompliceerd te maken, is de rol van het Buro Slachtofferhulp eruit gefilterd).

Mijnheer Simons loopt op een avond door het uitgaanscentrum van Roermond. Op een gegeven moment passeert een jongeman op een fiets. Deze begint zonder enige aanleiding te schelden. Mijnheer Simons roept dat het eens uit moet zijn met dat gescheld. De jongeman springt van zijn fiets en steekt mijnheer Simons plotsklaps met een mes in de schouder. Omstanders waarschuwen de politie en ambulance. Gelukkig valt de verwonding mee en mijnheer Simons mag na 2 dagen in het ziekenhuis verbleven te hebben weer naar huis.

In de thuissituatie merkt de heer Simons dat het gebeuren hem nogal aangegrepen heeft. Hij slaapt slecht; is angstig en kan zich nergens meer op concentreren. Soms heeft hij een sterke behoefte om over het voorval te praten. Al snel wordt hem duidelijk dat zijn familieleden en vrienden geen begrip voor zijn emoties hebben. De eerste twee maal wilde men het sensationele verhaal maar wat graag horen, maar als hij over zijn emoties praat fluistert men hem welgemeend toe: "luister Sjaak, je kunt het beter allemaal zo snel mogelijk vergeten. Als je er veel over praat, raket je alles steeds weer op en kom je nooit uit de problemen." Ook laat men hem merken dat hij erg onverstandig gehandeld heeft. Iedereen weet immers dat je tegen

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

dat jonge gespuis het beste je mond kunt houden. "Had hem maar gewoon laten schelden, dan was er niets gebeurd."

Van de politie krijgt mijnheer Simons te horen dat de verdachte opgepakt is. Zodra zij de zaak hebben afgerond, wordt het procesverbaal naar de officier van justitie gestuurd.

Al spoedig krijgt mijnheer Simons een brief van het Openbaar Ministerie, waarin staat dat de verdachte bekend is maar dat er nog geen beslissing is genomen over de wijze van afdoening. Wel kan hij aan de Officier kenbaar maken als hij tijdens de strafzaak schadevergoeding van de verdachte wil vorderen. Mijnheer Simons laat weten van deze mogelijkheid gebruik te willen maken.

Vervolgens wacht de heer Simons 9 maanden. Precies 1 jaar na dato besluit hij het Openbaar Ministerie te bellen om te vragen hoe het nu verder gaat. Hij krijgt te horen dat het Openbaar Ministerie op medische rapporten wacht. Een half jaar later belt hij opnieuw. De medische rapporten zijn nog steeds niet binnen, maar het Openbaar Ministerie besluit om de zaak dan maar zonder deze rapporten op zitting te brengen. In verband met de drukte die de zaak tegen de IRA verdachten met zich meebrengt, kan het echter wel nog een poosje duren.

Bijna 2 jaar na dato krijgt mijnheer Simons eindelijk bericht dat de zaak over 2 weken voorkomt. Mijnheer Simons neemt een dag vrij van zijn werk en gaat met een angstig gevoel naar de zitting. Het is toch niet niks om de jongeman die hem neergestoken heeft in levenden lijve te zien. Als de zitting geopend wordt, blijkt al snel dat de verdachte niet aanwezig is. De dagvaardiging blijkt niet goed te zijn uitgebracht. De zaak zal opnieuw op zitting gebracht worden.

Dit is de stand van zaken op dit moment. Ruim 2 jaar na dato is er nog geen bericht over een nieuwe zittingsdatum. Het Bureau Slachtofferhulp is bovendien bevreesd dat de advocaat van de verdachte zich op het verdrag van Rome zal beroepen. Dit verdrag zegt dat een ieder die een strafbaar feit heeft begaan, daarvoor binnen een redelijke tijd gestraft dient te worden. De Hoge Raad heeft bepaald dat de termijn tussen de opsporing en de berechting niet langer dan ongeveer 2 jaar dient te bedragen, (zie paragraaf 4.1.4)

2.5.2 Rol van de media

De media spelen een belangrijke rol in het proces van secundaire victimisatie.

De grote aandacht die de media aan de dag leggen voor slachtofferverhalen is vooral gericht op het voldoen aan de behoeften van de mediagebruikers. Zij zullen deze verhalen vooral gebruiken om hun eigen gevoel van onkwetsbaarheid te bevestigen of te versterken. Het slachtoffer zal daardoor al gauw een etiket krijgen van stommeling of pechvogel.

Met de privacy van verdachten wordt meestal zorgvuldig omgesprongen. Men volstaat met het noemen van initialen, leeftijd en woonplaats. Voor slachtoffers vinden de media deze zorgvuldigheid niet nodig. Slachtoffers worden met naam en toenaam in de media genoemd. Deze flagrante schending van de privacy voegt onnodig leed toe aan de beleving van het slachtoffer. Bovendien kan het verwerkingsproces er ernstig door verstoord raken.

In 1988 diende de vereniging Landelijke Organisatie Slachtofferhulp (LOS) namens de nabestaande van een vermoorde vrouw een klacht in bij de Raad voor de Journalistiek. De media werd verweten de naam van het slachtoffer te hebben genoemd en beelden van de plaats van het misdrijf te hebben getoond en beelden te geënceneerd van de aanloop tot het misdrijf. Voor de nabestaanden was dit een bijzonder schokkende en leedtoevoegende gebeurtenis.

De Raad voor de Journalistiek oordeelde echter dat de betrokken media niet redelijkerwijze hadden kunnen voorzien, dat de nabestaanden onevenredig zwaar leed ten gevolge van de

DE EMOTIONELE VERWERKING VAN EEN MISDRIJF OF VERKEERSONGEVAL

berichtgeving zou worden toegevoegd. Wel stelt de Raad dat een journalist de plicht heeft om, zodra het slachtoffer, zijn levenspartner of zijn naaste familieleden door het bericht herkenbaar of identificeerbaar dreigen te worden, zich af te vragen of er gevaar is voor benadeling of kwetsing van deze personen.

De Raad stelt dat de journalist het belang van de genoemde personen in deze gevallen dient te laten prevaleren.

De Raad vindt het noemen van de naam van het slachtoffer en het vermelden van details van het misdrijf echter niet a priori verkeerd.

Voor slachtoffers is dit een teleurstellende uitspraak. Dagelijks wordt slachtoffer door de media leed berokkend en worden zij gehinderd in het verwerkingsproces. Het "nieuwsbelang" gaat voor het belang van het slachtoffer.

Naast het noemen van de naam en het vermelden van details van het misdrijf of verkeersongeval zien we in de berichtgeving van de media nog een tweetal vervelende aspecten. Zo komt het voor dat door de snelle berichtgeving, familieleden en vrienden via de media van het gebeuren horen. Daarnaast ervaren de slachtoffers het als uiterst vervelend indien in de media sprake is van foutieve berichtgeving.

Steinmetz (1990) noemt bovendien de beeldvorming over slachtoffers in de media, Slachtoffers worden als verliezers gekenschetst, terwijl daders soms als helden worden afgeschilderd.

Bron:

HANDLEIDING SLACHTOFFERHULP

Stichting Slachtofferhulp Midden-Limburg

Roermond, januari 1993

Hoofdstuk 2

Op basis van scan uit boek, pagina 20 t/m 36